

5. Полівко, Л., Щоголь, Д. (2023) Мотивація залучення студентської молоді України до волонтерської діяльності». *Вісник: соціальна робота*, № 9 (1). с. 28–33.

Назар Мироненко,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Хмельницький національний університет

Науковий керівник: **Наталія Синюк,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки,
Хмельницький національний університет

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сучасна система освіти України орієнтується на принцип гуманізації та інклюзії, що передбачає забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх психофізичних особливостей. Зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у школах зумовлює необхідність удосконалення теоретичних і практичних засад соціально-педагогічної діяльності для забезпечення права кожної дитини на якісну освіту. Створення сприятливого освітнього середовища в закладах середньої освіти передбачає не лише корекційно-педагогічну підтримку, але й соціально-педагогічний супровід, який спрямований на адаптацію, інтеграцію й активну участь дітей з ООП у житті школи та суспільства. З огляду на це, важливим є теоретичне узагальнення підходів до соціально-педагогічної роботи з цією категорією дітей, а також уточнення ролей ключових фахівців, зокрема асистента вчителя й соціального педагога. Метою тез є окреслення теоретичних та практичних засад соціально-педагогічної роботи з дітьми з ООП у закладі середньої освіти та з'ясування ролі й завдань асистента вчителя і соціального педагога в процесі такої роботи.

Соціально-педагогічна робота – це система цілеспрямованих дій, спрямованих на створення умов для гармонійного розвитку особистості, її соціальної адаптації, самореалізації та інтеграції у суспільство. У контексті роботи з дітьми з ООП цей процес охоплює не лише допомогу у подоланні труднощів навчання, але й психологічну підтримку, розвиток комунікативних навичок та формування позитивного соціального досвіду. Діти з особливими освітніми потребами – це категорія, яка включає тих учнів, хто через психофізичні, когнітивні, соціальні чи поведінкові особливості потребує коригувальних, адаптаційних або додаткових освітніх, соціально-педагогічних умов для здобуття освіти. Діти з ООП потребують додаткової підтримки у навчанні. Згідно з концепцією інклюзивної освіти, така підтримка має бути не епізодичною, а системною, адаптованою до індивідуальних можливостей дитини [3].

В умовах інклюзивного навчання закладів середньої освіти акцент робиться на створенні гнучких індивідуальних маршрутів, супроводу, адаптації освітнього процесу. У роботі з дітьми з ООП у закладі середньої освіти актуальні такі принципи: *принцип гуманізму та поваги до особистості* – визнання цінності кожної дитини; *індивідуальний підхід* – врахування особливостей розвитку, здібностей і потреб учня; *соціальне партнерство* – взаємодія педагогів, батьків, психологів, медиків і соціальних служб; *активна участь дитини* – залучення учня до процесу прийняття рішень, що стосуються його навчання; *системність і безперервність підтримки* – координація роботи всіх учасників освітнього процесу.

У межах закладу середньої освіти соціальний педагог здійснює роботу за такими напрямками: *діагностичний* – виявлення соціально-психологічних проблем, визначення рівня адаптації учня; *корекційно-розвивальний* – проведення занять із розвитку емоційної сфери, комунікативних навичок; *консультативний* – підтримка батьків і вчителів у питаннях інклюзивної освіти; *профілактичний* – запобігання соціальній ізоляції, булінгу, емоційному вигоранню; *просвітницький* – проведення інформаційних заходів щодо толерантності та прав дітей з ООП. Також соціальний педагог забезпечує дозвілля дітей, соціальну інтеграцію, «соціальну паспортизацію» дитини з ООП, відвідує домівку, складає акт обстеження житлово-побутових умов [4]. Формами та методами соціально-педагогічної роботи у закладі середньої освіти з дітьми з ООП є: інтегроване навчання, навчання в змішаних групах, групова та індивідуальна соціально-педагогічна робота, ігротерапія, малюнкотерапія тощо [2]

Посада асистента вчителя (або асистента учня) створена в Україні саме з метою підтримки учнів з ООП у загальноосвітньому закладі. Асистент вчителя забезпечує особистісно-орієнтоване спрямування освітнього процесу для учня з ООП, а асистент дитини забезпечує соціальні потреби такого учня [1]. Завданнями асистента є: допомога вчителю при організації навчального процесу; адаптація дидактичних матеріалів під потреби учня з ООП; безпосередня підтримка учня/учнів у класі; забезпечення особистісно-орієнтованого підходу; участь у створенні інклюзивного освітнього середовища. Асистент вчителя є посередником між дітьми в класі та дорослими, які здійснюють навчальний процес. Також він/вона може здійснювати консультації з батьками, спостерігати за дитиною, інформувати команду супроводу. Отже, функція асистента вчителя скоріше педагогічно-організаційна, з фокусом на навчальну та освітню діяльність (включно з адаптацією середовища, підтримкою учня в класі).

Соціальний педагог у закладі освіти відповідає за соціально-педагогічний супровід, тобто опікується соціальними, психологічними, організаційно-реабілітаційними потребами дитини з ООП: адаптацією, соціальною інтеграцією, роботі з сім'єю, соціальною підтримкою. Соціальний педагог виступає координатором усіх напрямів інклюзивної взаємодії. Його діяльність забезпечує формування позитивного мікроклімату в класі, попередження конфліктів і розвиток культури взаємопідтримки.

Він також сприяє адаптації дитини до шкільного колективу та створює умови для її повноцінного включення у соціальне життя. Обидва фахівці працюють з дітьми з ООП у закладі освіти, сприяють їхній адаптації, інтеграції, співпрацюють з педагогічним колективом і батьками. Роль соціального педагога та асистента вчителя в умовах інклюзивного навчання і виховання розглядається як співпраця двох фахівців. Асистент вчителя зосереджений переважно на навчальній та освітній підтримці конкретного учня або групи, в класному середовищі, адаптації навчальних матеріалів, безпосередній допомозі під час уроків. Соціальний педагог має фокус на соціальній, побутовій, сімейній, адаптаційній площині: соціалізація дитини, робота з родиною, соціально-педагогічні умови, профорієнтація, взаємодія з соціальними службами [1]. Таким чином, соціальний педагог має більш широкий соціально-реабілітаційний і супровідний профіль, ніж асистент вчителя. Соціальний педагог є ключовою фігурою в реалізації інклюзивної політики, оскільки саме він виступає посередником між дитиною, сім'єю, педагогічним колективом та соціальним середовищем.

Висновки. Теоретичні основи соціально-педагогічної роботи з дітьми з ООП у закладі середньої освіти ґрунтуються на принципах особистісно-орієнтованості, інтеграції, адаптації, соціальної участі. Соціально-педагогічна робота має широкий спектр завдань: діагностика, супровід, адаптація, соціалізація, співпраця з родиною, інтеграція в шкільне середовище. Ролі асистента вчителя й соціального педагога в цьому процесі відрізняються: асистент вчителя – педагогічно-організаційна підтримка учня в навчальному процесі; соціальний педагог – соціально-педагогічний супровід, адаптація, соціалізація, робота з сім'єю та соціальними інституціями. Ефективність роботи цих фахівців у закладі середньої освіти залежить від чіткого розподілу функцій, тісної співпраці та інтегрованого підходу. Для реалізації інклюзивного освітнього середовища закладу важливо створити умови, за яких діти з ООП відчують себе частиною шкільної спільноти і мають реальні можливості розвитку і самореалізації. Подальші розвідки в обраному напрямі плануємо зосередити на організації тісної взаємодії між учнями які навчаються в інклюзивному класі, їх батьками, педагогами, шкільним психологом, соціальним педагогом та помічником вчителя, яка буде спрямована на розвиток толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами, побудову дружньої атмосфери під час навчання та в позаурочний час, розвиток емоційного інтелекту учнів.

Список використаних джерел:

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання : навчально-методичний посібник / А. А. Колупаєва та ін. Харків : Видавництво «Ранок», 2019. 216 с.

2. Джміль К. Форми та методи соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами (друга половина XX століття) / К. Джміль // Інновації в початковій освіті: досвід, виклики сьогодення, перспективи : матеріали III наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів другого (магістер.) рівня вищ. освіти ф-ту початк. навчання,

Харків, 5 груд. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди ; [за заг. ред. О. А. Мкртічян]. Харків, 2023. С. 84.

3. Діти з особливими освітніми потребами у загальноосвітньому просторі : навчально-методичний посібник / Н. Ярмола, Л. Коваль-Бардаш, Н. Компанець, Н. Квітка, А. Лапін. Київ : ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2020. – 208 с.

4. Про затвердження Державного стандарту соціальної послуги супроводу під час інклюзивного навчання : наказ Міністерства соціальної політики України від 23 груд. 2021 р. № 718 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0072-22#Text> (дата звернення: 30.10.2025).

*Микита Невмивака,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності А1 Освітні науки (Соціальна педагогіка),
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

*Науковий керівник: Наталія Олексюк,
професор кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки,
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ДІТЬМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗСУ

Актуальність теми дослідження: Воєнні події в Україні з 2014 року, а особливо повномасштабне вторгнення росії у 2022 році, спричинили значне зростання кількості дітей, один або обидва батьки яких проходять військову службу у складі Збройних Сил України та інших сил оборони. Така категорія дітей перебуває у зоні підвищених соціально-психологічних ризиків, що зумовлено тривалими розлуками з батьками, зміною звичного життєвого середовища, емоційною нестабільністю, постійним відчуттям небезпеки та, нерідко, переживанням травматичних подій, пов'язаних із військовими діями. Питання впливу стресових чинників на психоемоційний стан дітей, зокрема тих, які зростають у складних соціальних умовах, висвітлено у дослідженнях вітчизняних науковців, які наголошують на необхідності раннього виявлення ознак емоційного виснаження та психологічної травматизації школярів [1, с. 45-47].

У сучасних умовах заклад загальної середньої освіти стає не лише освітнім, а й важливим соціально-виховним і реабілітаційним середовищем, яке забезпечує збереження психічного здоров'я та емоційної рівноваги дітей. Саме школа виступає простором формування в учнів почуття безпеки, стійкості до стресу, соціальної компетентності та навичок конструктивної взаємодії. У цьому контексті значно зростає роль соціального педагога, який забезпечує системний психолого-педагогічний супровід дитини, координує взаємодію освітнього закладу, сім'ї, соціальних служб і громади. На важливості комплексної підтримки сімей військовослужбовців та